

Doktori (PhD) értekezés tézisei

Szagrális kisemlékek a Hajdúság és a Nyírség határvidékén

Buczko József

Témavezető: Dr. Bartha Elek egyetemi tanár

DEBRECENI EGYETEM

Történelem és Néprajz Doktori Iskola

Debrecen, 2025.

Az értekezés célkitűzése, a téma körülhatárolása

Értekezésemben a Hajdúság és a Nyírség határterületén található szakrális kisemlékek felkutatása és azok bemutatása, illetve dokumentálása volt a céлом. Ezt szem előtt tartva, öt település (Újfehértó, Téglás, Kálmánháza, Hajdúdorog és Hajdúnánás) szakrális kisemlékeit mutatom be. Két „rendező elv” mentén kerültek egymás mellé: egyrészt azért, mert a római katolikusság tekintetében legalábbis, valamennyien az újfehértói plébánia filiái, másrészt pedig szomszédok is.

A reformációt megelőző időben ezek a települések egységes felekezeti arculatot mutattak. A 17. század elejétől azonban fokozatosan árnyaltabbá, sokszínűbbé vált vallásfelekezeti összetételük. Előbb görögkeleti (rác) etnikai csoportok települtek (1605-öt követően Hajdúdorogon, 1630-ban Újfehértón), de Erdély felől görögkatolikus románok, Kárpátaljáról ruszinok is érkeztek, (Hajdúdorog, Újfehértó). Ez a folyamat a későbbiekben sem szakadt meg, ugyanis a 19. század derekától az egri érsekség területéről, szintén belső migráció keretében nagy számban telepedtek meg főként római katolikus vallású családok, akik leginkább a települések határában vertek tanyát. (Újfehértó, Hajdúdorog, Hajdúnánás.) Kálmánházán a településszerveződés idején, a 20. század elejétől az evangélikus vallásuk mellé a szomszéd és távolabbi településekről görög és római katolikusok, illetve reformátusok is települtek. Ez a betelepülési folyamat Tégláson is lezajlott a település határában létrehozott mosógépgyár, a Hajdúsági Iparművek hatására, ugyanis a távolabbról itt munkát vállalók

közül sokan végleg megtelepedtek, s ezzel a többséget képező reformátusok mellett tovább árnyalták a felekezeti arányokat.

Mindösszességében tehát a vallásfelekezeti összkép végérvényesen vegyessé változott azzal együtt, hogy két település, Hajdúdorog zömmel görögkatolikus, Hajdúnánás pedig döntően református vallású maradt.

A katolikus közösségek vallásos hagyományai alapvetően meghatározták szakrális térhasználatukat. A szűkebb és tágabb környezetükben állított feszületek és egyéb szakrális kisemlékek szerves tartozékai lettek ezeknek a közösségeknek. Hitük, lelkük kivetülései a térben, út mentén, határban, templomkertben vagy éppen temetőben. Éppen ezért vallásos értékrendjükben, vallásos cselekedeteikben is meghatározó szerepet töltöttek be. Közelükben különféle szokáscselekedeteket hajtottak végre (keresztvetés, kalapemelés, fohász, könyörgés, stb.), miközben szakralizálták is az utcát, teret, tájat, minden olyan pontot, ahol ezeket elhelyezték. Különösen is igaz ez a feszületekre, hiszen ezek, szemben az egyéb szakrális kisemlékek többségével, „elhagyták” a templomkertet.

Ma talán kissé nehéz elképzelni, de még nem is olyan régen fa feszületek, és fakeresztek is ékesítették egy-egy település temetőit, a templomok kertjét. De a szó szoros értelmében olykor a határbéli dűlőutakat is.

Ezeket természetesen java részben elemésztette az idő. Közülük csupán azok maradhattak fenn, amelyek kiállták az időjárás és a felejtés próbatételeit.

Igaz mindez a temetői sírjelekre is. Katolikus és református temetőinkben elenyésztek már a fából készült fejfák. Helyüket elfoglalták az időt állóbb anyagból, kőből, műkőből készült alkotások.

Vidékünkön, a Hajdúság és Nyírség találkozásánál, ahol például a síremlékek faragásához alkalmas kőféleség egyáltalán nem található, a 19. század végén mégis megjelentek például Hajdúdorog temetőiben olyan sírkövek, amelyek nem csupán állítatóság anyagi helyzetéről, hanem ízléséről is tanúságot tesznek. Ezek az úgynevezett kereszttel koronázott táblás sírkövek javarészből ma is állnak, s a temetői fészületekkel együtt környezetformáló szereppel is bírnak. Egyszersmind meghatározói ma is a temetői összképnek.

Ez tette indokolttá, hogy ezeket szakrális kisemlékeink mellett mutassam be, felhívva a figyelmet megmentésükre is.

A ma is létező tárgyi emlékek tekintetében a 19. század végéig, állításuk idejéig tekintetem vissza, a már nem létezőket illetően pedig a 18. század második feléig. Eddig tudjuk ugyanis reálisan nyomon követni levéltári források, valamint katonai térkép felvételezések alapján egy-egy szakrális kisemlék egykori létét. Vizsgálódásom a mában fejeződik be.

Kutatásaim során kiemelt hangsúlyt fektettem a kutatástörténeti áttekintésre, melynek segítségével elhelyezhetővé vált a disszertáció témája a néprajztudomány keretei között.

A tájban megjelenő szakrális kisemlékek nem csupán tájformáló erők, hanem manapság is tájékozási pontként is szolgálnak. Éppen ezért elengedhetetlennek tartottam, hogy

valamennyit GPS koordinátákkal is megadom azok számára, akik ennek segítségével kívánják esetleg felkeresni. Tekintettel arra, hogy közel száz szakrális kisémlék bemutatásáról van szó, éppen ezért a disszertációt a könnyebb áttekinthetőség véget kiegészítettem egy összefoglaló táblázattal, amely tartalmazza a főbb ismérveket egy-egy szakrális jellel kapcsolatban. Ez az áttekintő táblázat a Mellékelt címszó alatt kapott helyet.

Alkalmazott módszerek vázolósa

Munkám során a néprajztudomány módszereivel kutattam a disszertáció témáját. Egy teljességre törekvő néprajzi dokumentáció létrehozása volt a célom. Éppen ezért szem előtt tartottam a folklór hagyományok feltárását, a szójhagyomány útján megőrződött ismeretek összegyűjtését. Az élő emlékezet megszólaltatása végett előszeretettel alkalmaztam a kikérdezés módszerét. Hasznos segédletet jelentettek a plébániák, parókiák iratanyagai. Elenyésző sikerrel ugyan, de figyelemmel voltam a korabeli újságok közleményeire is. Mindezekben túlmenően megvizsgáltam a különféle katonai és kataszteri térképeket, hiszen ezek is hasznos, nélkülözhetetlen ismereteket hordoznak szakrális kisémléinket illetően, különösképpen is a keresztek, feszületek tekintetében. Sőt, azok anyagára vonatkozóan is. Ahol erre lehetőségem volt, korábbi és mai fényképek egymás mellé helyezésével előszeretettel alkalmaztam az összehasonlítást, egyáltalán a fényképes dokumentálás módszerét is. Ennek előnye abban áll, hogy ezek segítségével szembeűnővé vált a változás maga, amely lehet pusztulás vagy

éppen megújulás, esetleg stílusbeli módosulás. (Például a lemezkorpuszok újrafestési gyakorlata.) Ami szakmai besorolásukat illeti, ebben a tekintetben a szakirodalom által alkalmazott módszert követtem.

Az eredmények tézisszerű felsorolása

A szakrális kisemlékek és a temetői kereszttel koronázott sírjelek tekintetében látszatra különálló témakörökről van szó, mégis összekapcsolja ezeket az a szakrális háttér, amelyben teremtődtek. A temetői sírjelek ugyan nem minősülnek szakrális kisemlékeknek, ám ezek egy része különös szakmai, ipartörténeti, esztétikai értékkel rendelkezik, így formálói, meghatározó elemei a feszületek mellett a temetőknek. Megóvásuk, számba vételük nem csupán a helyi közösség, hanem a tágabb térség esztétikai értékeinek tekintetében is jelentőséggel bír.

A két témakör bemutatásával a hangsúlyt a szakrális kisemlékek számba vételével egyetemben, történeti múltjuk feltárására fektettem. Figyelemmel voltam a korábbi idők szakrális kisemlékeire is, melyeket elmosott már az idő, ám levéltári forrásokban megőrződtek, illetve az élő emlékezet többit ma is számon tart közülük. Az előzőre jó példát szolgáltatnak a fából készült feszületek, melyek a mai kő feszületek elődei voltak, az utóbbira pedig a képes fák emléke. Álltak ilyenek Hajdúdorog délkeleti határában, ahol egy-egy testes fára helyezett Mária-kép szolgált egészen az 1970-es évek derekáig az arra járók, a tanyán lakók imahelyeül.

Látókörömbé vontam minden olyan szabadban álló, ember által alkotott kisépítményt, amelyeket – függetlenül megjelenési formájuktól, - vallási célzattal állítottak, az egyház pedig szentesítette, azaz felszentelte azokat. Kiemelt hangsúllyal szóltam arról, hogy ezek ugyanúgy hozzátartoznak a települések arculatához, mint a világi építészet alkotásai. Közös jellemzőjük, hogy egyenként is jelek. Mivel kultikus rendeltetéssel bírnak, ezért egy-egy közösség üzenetei, jelzései a külvilág felé. Így hát részét képezik a helyi hagyományvilágnak, a helyi értékeknek, az épített örökségnek. Éppen ezért egyedi tájértéket is képviselnek, hiszen mint ember által alkotott művészeti emlékek formálói, szerves tartozékai egy-egy természeti vagy mesterséges környezetnek. Mivel értéket hordoznak a tájban, ebből következően védelemre szorulnak.

Kiemelt hangsúlyt fektettem a n különbséget kell tennünk a görög- és a római katolikusok korpuszábrázolási szokásai között. Ennek eredményeként arra az eredményre jutottam, hogy vidékünkön a görögkatolikusok kizárólag lemez, azaz „bádóg Krisztust” helyeztek a keresztekre, míg a római katolikusok minden esetben testábrázolásút, s ezeket a korpuszokat egészen a közelmúltig testszínűre is festették. Mindez leginkább a kőből készült keresztekre igaz, ugyanis a források alapján úgy tűnik, hogy a korábban állított fakeresztekre nem minden esetben helyeztek festett bádóg korpuszt.

A római katolikus feszületek korpuszai leginkább előre gyártott műkö vagy vasöntvények. Közös jellemzőjük, hogy Krisztus lábfejei egy szöggel vannak rögzítve, így összesen

három szög rögzíti a kereszthez. Ezzel szemben a görögkatolikus feszületek lemez korpuszain Krisztus lábfejei egymás mellett vannak felszögezve, azaz négy szög látható a testen. Ennek hagyománya a görögkeleti ábrázolásmódokban keresendő. Közvetlen mintául szolgálhattak a helybéli, vagy vándor mesterek számára a templomokban látható festmények is, melyeken a keresztre feszített Jézust éppen így ábrázolták. Vidékünkön mintaként szolgálhattak például az ikonosztázok csúcsán elhelyezett feszületábrázolások, vagy a templomterek más festményei is, amilyenekkel Hajdúdorogon, vagy Újfehértón is találkozhatunk. És akár a festett körmeneti keresztek is.

Első pillantásra is érzékelhető, hogy a Krisztus-test realiztikus ábrázolású. Egészen bizonyos tehát, hogy az ilyen körmeneti keresztek is mintául szolgálhattak a feszületállítások során, a naiv felfogású lemez korpuszok megfestéséhez, hiszen ezeket egy-egy egyházi eseményen a hívek közössége maga előtt látta, s nem csupán annak elő-, hanem hátoldalát is. Az utóbbi egyébként abban tér el az előoldali, az élő Krisztust ábrázolótól, hogy itt már a kereszten a meghalt Krisztus képe jelenik meg.

A szakirodalmi szóhasználatban vegyes megnevezésekkel találkozunk a kereszt, illetve feszület tekintetében.ppen ezért magam is igyekeztem hozzájárulni a fogalmi tisztázáshoz, amelyhez levéltári források is segítségemre voltak. Mindezt a *Kereszt vagy feszület? kérdés feltételével, illetve az arra adott válasz megfogalmazásával igyekeztem pontosítani.*

Erre vonatkozóan a következő összefoglaló eredményre jutottam: A hazai kutatás első időszakában, sőt, még a közelmúltban is leginkább a kereszt megnevezéssel illették ezeket a szakrális emlékeket, függetlenül attól, hogy azokon volt-e korpusz, vagy nem. De az is jellemző volt, hogy felváltva használták a kereszt és a feszület megnevezést. Az egyes szerzők, sőt, a kutatók zöme a két fogalmat, a két típust szinonimaként használta, illetve használja manapság is, éppen ezért írásaikban tetszés szerint keverik is ezeket.¹ Minden bizonnyal a köznyelvi megnevezés is serkentette ezt a névhasználatot, hiszen a feszület és kereszt lényegében véve ugyanazt jelenti a népi vallásosságban.

Itt kell kitérnünk a kereszt és feszület közötti különbségtétel tekintetében egy nagyon fontos adalékra. Említettük, hogy még a szakirodalomban is összerosódik e két fogalom. A hajdúdorogi egyházi iratok között rendkívül érdekes, egyben eligazító ismeretanyag bukkant elő e tekintetben. Egy 1861. évi dokumentum feszülettel (korpuszsal) is ellátott keresztet *feszületi keresztként* említ.² Egy évtized múltán, az 1871. szeptember 20-án kelt **Canonica visitatio** jegyzőkönyvéből még pontosabb különbségtételről olvashatunk. (Ez az irat Pankovics István munkácsi püspök látogatása, azaz Canonica visitatioja, ellenőrző körútja alkalmából készült.)³ Ebben ugyanis, amikor sorra vették az egyház temetői és

¹ Limbacher G. 2009. 145-192

² GKPL IV-2-a. 15. d 93/1861

³ Lásd ehhez: B. Papp J. 1996.35.

városszéli, illetve úti feszületeit, egyértelműen különbséget tettek a kereszt és a feszület között, ami az akkori köznyelvben is általános lehetett. Itt ugyanis az áll, hogy az egyház a temetőekben jó karban lévő kőkeresztekkel rendelkezik, s azokon **lemezre festett feszületekkel**. A sírkertek című fejezetben ez áll például: „Az egyháznak két temetkezési helye van. A keleti oldalon van egy most is jó karban lévő kőkereszt, elavult, festett feszülettel. A nyugati oldalon a Nánási út mentén lévő temetőben van egy használatba nem tudni mikor vett, még jó karban lévő kőkereszt.” Az utóbbin tehát ekkor már nem volt feszület, azaz korpusz. De ugyancsak beszédes az akkori új temető (a város nyugati szélén) keresztjének számba vétele is, melyről feljegyezték, hogy „jó karban lévő, feszülettel ellátott kőkereszt” áll benne.⁴

A fentiek alapján egyértelmű tehát, hogy a 19. század második harmadáig még különbséget tettek a kereszt és a feszület szó között éspedig oly módon, hogy az utóbbi alatt csupán a megfeszített ábrázoló korpuszt értették. A megfeszített szó ebben az esetben azonos a feszülettel, mint végső cselekedettel, azaz a megfeszítéssel, melyet a rómaiak követtek el Krisztus keresztre szegezésekor. (Lásd ennek megerősítésére a Magyar Katolikus Lexikon feszület címszavát. Feszület – megfeszített jelentése: tágabb értelemben a megfeszített Krisztus bármilyen ábrázolását jelenti. Szűkebben pedig a keresztet a korpuszsal.)⁵

⁴ GKPL. I-1.f. 11. lap

⁵ Magyar Katolikus Lexikon, 1997. III. k.

Ennek ellenére az egyház – vidékünkön legalábbis -, a 19. század végétől a kereszt megjelölést használta például a fakereszteket (vagy éppen fafeszületeket) felváltó kő feszületekre is. Egy 1890. évi irat például az ekkor felszentelt új kő feszületet Hajdúdorogon új keresztként⁶, egy 1909. évi pedig az ebben az évben állított szintén új kő feszületeket kőkeresztként említi.⁷

E tekintetben, a későbbi forrásokban egyszerűsödik a kép, hiszen az új, már kőből készült feszületekre egyértelműen a kereszt, kőkereszt megjelölést alkalmazzák, holott rendelkeznek korpusszal is. Úgy tűnik, ekkorra természetessé vált ezeknek a használata. Tehát a feszület és kereszt közötti kategorikus különbségtétel feloldódik.⁸ Jó példa erre, hogy a megnevezés a Görög Katolikus Szemlében olykor egy íráson belül is felváltva fordul elő.⁹

Ami a szakrális kisémlékek összességét illeti, mindmáig megfigyelhető itt is a kettősség. Barna Gábor említi, hogy *„mi magyarok is – a német példák: Kleindenkmale, Kleinbautan alapján – váltakozva használjuk a „kisémlék”, „kisépítmény” terminust. A magyar köznyelv út menti vagy út széli keresztokról beszél, gyakran egybeírva, ezt használta Bálint Sándor is. De ezek a „keresztek” általában feszületek, hiszen Krisztus testét is*

⁶ GKPL IV.-2-a.12. cs.

⁷ GKPL IV-3-7.d. 1.cs. 1909. A rá vonatkozó részleteket lásd később a temetői feszületeknél

⁸ GKPL IV-2-a 27. d. 39. 1890.,IV-3-7.d. 1.cs.1909.

⁹ Lásd például GKSz 1929. 5. sz. 2.

hordozzák, azaz a kereszten korpusz van. S ekkor a neve már feszület."¹⁰

A szakirodalom alapján úgy tűnik tehát, - *Barna Gábor és Limbacher Gábor* terminológiai értelmezése szerint -, hogy az olyan kereszt megjelölésére, melyen korpusz is látható, a feszület megnevezés kezd általánossá válni. Éppen ezért e tanulmányban is egyértelmű különbséget teszünk e két fogalom tárgyi megnyilvánulása között.¹¹

Mára, a szakirodalmi szóhasználattal párhuzamosan az látszik, hogy a köznyelvben is árnyalódik a kép, hiszen a hátköznap szóhasználat is különbséget tesz a korpuszal ellátott szakrális kisémlék, azaz a feszület és a korpusz nélküli keresztek között.

Amint a korábbi sorokból is érzékelhető, az egyházak saját tulajdonuknak tekintették, így tartották nyilván a közterületeken, vagy éppen a templomkertekben, temetőken elhelyezett keresztek, feszületeket, holott ezeket a hívek állították. Felszentelésük pillanatától azonban egyházi tulajdonná váltak, miközben fenntartásukról az állítatók, vagy alapítványtevők, illetve az alapítványok hozadékából az egyházközségek tagjai gondoskodtak.

A már többször hivatkozott hajdúdorogi *Canonica visitatioban* a temetőn kívüli keresztek is számba vették. Ekkor öt ilyen állt az utak mentén, illetve a templom kertjében. A feltűnő ezek felsorolásakor az, hogy egyik esetben sem

¹⁰ Barna G. 2021. 13.

¹¹ Lásd még Liszka J. 2020. 439.

említették, hogy feszülettel, azaz korpusszal is rendelkeznek. De azt sem, hogy ezek kőből készültek volna. Csupán azt jegyezték fel, hogy valamennyi jó karban van, s mindegyikhez tartozik egy-egy alapítvány is.

Mivel tehát nem említették meg, hogy milyen anyagból készültek, így joggal feltételezhetjük, hogy mindet fából ácsolták. Ennek alapján érthető, hogy a 19. század utolsó éveitől, amikorra ezek elavultak már, miért állítottak mindegyiknek a helyére újat, mégpedig kő keresztet lemez korpusszal, mai szóhasználat szerint feszületeket.

Itt fel is vetődik rögtön a kérdés, hogy milyen faféleséget használhattak a régi keresztet anyagául? Nos, leginkább tölgyfát, a 19. században pedig az itt is meghonosított akácot, amely szívóssága miatt tartósnak, hosszú életűnek bizonyult.

Ezeket a fakereszteket, olykor korpusszal ellátott feszületeket településeinken a 19. század végén, illetve a 20. század elején váltották fel a kőből készült alkotások. Ez a feszületállítási folyamat a két világháború közötti időben töretlenül folytatódott. Részben azt követően is, ám kivétel nélkül temetőken, illetve templomkertekben (Téglás, Hajdúdorog). A folyamat a rendszerváltozást követően nyert újabb lendületet közterületeken, templomkertekben, temetőken egyaránt.

Fontosnak tartottam hangsúlyozni, hogy a vallásos lélek miként igyekezett körülvenni magát különféle vallásos tárgyakkal. Fából készült asztali és fali feszületekkel, szentek festett gipsz vagy éppen porcelán szobrocskáival. Ezeket leginkább máriapócsi búcsúuk idején szerezték be, ki-ki olyat,

amilyet a pénztárcája megengedett. Ezeket a szakrális tárgyakat otthonaikban a komódon, mint házi oltáron helyezték el vagy fölötte a falra akasztották. Arra az álláspontra jutottam, hogy a disszertáció szempontjából kiemelt jelentőséggel bírnak a fából készült talpas feszületek, melyekből manapság is több fellelhető még településeinken.

A vizsgált asztali feszületek formai jegyei alapján úgy tűnik, ezek mintául szolgálhattak a közterületen, temetőben, templomkertben állított kőfeszületekhez, hiszen szerkezeti felépítésük rendkívüli módon hasonlít egymáshoz. A keresztszárak ezeken is szépen tagolt talapzaton állnak, abból nőnek ki. Ezeknek a szabadban álló kő feszületeknek a mintáit, előképeit tisztelhetjük, ezért minden bizonnyal nem állunk messze a valóságtól, ha azt állítjuk, ezek nem mások, mint a kőfeszületek előfutárai. E tekintetben ezt a megállapítást is a kutatási eredmények közé sorolhatjuk.

Munkám során ugyancsak kiemelt figyelmet fordítottam a görögkatolikus Pléhkrisztusok, azaz lemez korpuszok felújítására, a jelenség figyelemmel kísérésére. A lemez korpuszok korábban realiztikus ábrázolások voltak, a maguk naivitásával együtt. Azaz, magukon hordozták a „népi festő” stílusát. Egyik plasztikusabb, testszerűbb, a másik síkszerű megjelenítést hordozott. Nem volt közöttük két egyforma, mert maga a „mester” (általában egy helybéli ügyes asszony) sem igen tudott két ugyanolyat készíteni. A rendszerváltás idejére tehát ezeket a „Krisztusképeket” zömmel lemarta az idő. A feszületek kő eleminek felújításával együtt természetes módon vetődött fel újrafestésük is. Mint fontos változást, újra

értelmezést figyeltem meg Újfehértón, és Hajdúdorogon, hogy tudniillik a festőművészek (ikonfestők) által elkészített alkotások már nem igazodnak a régi hagyományokhoz. Az új lemez korpuszok ugyanis az ikonfestés szabályai szerint készülnek. Ennek nyomán az a furcsa jelenség áll elő, melynek nyomán az eredeti latin keresztre Jézus ikonikus ábrázolása kerül, amely disszonanciát szül az ilyen szakrális objektumok vizuális megnyilvánulásában.

Állapotváltozásuk dokumentálása végett, ahol csak tehettem, ebben az esetben is igénybe vettem a korábban készült fényképeket, melyek alapján nem csupán a romló állapotokról, hanem például a szakralitást érintő átalakulásról is képet formálhatunk. Módomban állt néhány esetben fényképekkel szemléltetni a régi stílusú lemez korpuszok „átírását”, újrafestését vagy újakkal való kicserélését az ikonfestés szabályai szerint készült ábrázolásokkal. Ebben a tekintetben ezek a megállapítások ugyancsak a szakmai eredmények sorát gyarapítják.

Ahogy fentebb láthattuk, a szakirodalomban egymás mellett jelenik meg a kereszt, illetve feszület szóhasználat. Mára ez a köznyelvben is megfigyelhető jelenség, melyet a gyűjtésim során igazoltnak is láttam.

Igyekeztem éppen ezért rögzíteni, hogy vidékünkön, a vizsgált területen, miként nevezték, hogy forgott és forog manapság is közszájon megnevezésük. A szakmai eredmény vonatkozásában arra az eredményre jutottam, hogy leggyakrabban a feszület szóhasználat jellemző, hozzáátve esetleg a hely megjelölését is. *Keresztúti feszület* (Kálmánháza),

Dorogi úti fészület (Újfehértó) vagy éppen *templomkerti fészület* minden településen. Az is gyakori, hogy a fészületre „ráragasztották” az állítató család nevét, ami ugyancsak a pontosabb helymegjelölést szolgálta. (Márton fészület Kálmánháza, Mosolygó fészület Újfehértó, stb.) De felbukkan a *Jézuska* megnevezés is. Hajdúnánáson például a határban álló fészület neve leginkább így forgott közszájon, de templom mellett álló Jézuskát, azaz fészületet is emlegettek az emlékezők.

A kereszt megnevezést tehát a korpusszal ellátott szakrális jelekre nem alkalmazzák, ami annak is következménye lehet, hogy a vizsgált időszakban korpusz nélküli kereszték már nem készültek. Sem a települések utcáin, sem a határban, de a temetőkben vagy éppen templomkertekben sem.

Hivatkozott irodalom

Barna Gábor

2021. Szakrális kísépmények. A váci kereszték katalógusa elé. In: Váci kereszték (szerk. Szabó Andrea – Zomborka Márta) Vác. 12-33.

Görögkatolikus Püspöki Levéltár vonatkozó iratai

Liszka József

2020. A Kárpát-medence szakrális kisemlékei. *Ethnographia* 131. évf. 3. sz. 437-464.

Magyar Katolikus Lexikon, 1997. III. k.

Nyilvántartási szám: DEENK/455/2025.PL
Tárgy: PhD Publikációs Lista

Jelölt: Buczkó József
Doktori Iskola: Történelmi és Néprajzi Doktori Iskola
MTMT azonosító: 10098906

A PhD értekezés alapján szolgáló közlemények

Magyar nyelvű könyvek (4)

1. **Buczkó, J.:** Szent Gyuri: A hajdúdorogi Szabados György életének elbeszélése. Kereszttel koronázott sirkövek Hajdúdorogon. Szerző, Hajdúdorog, 120 p., 2024. (Hajdúdorogi Füzetek, ISSN 2498-5767 ; 26.) ISBN: 9786150201238
2. **Buczkó, J.:** Krisztusképes keresztfák: Szakrális kismélekek Újfehértó és Hajdúdorog térségében. Magyarok Nagyasszonya Plébánia, Újfehértó, 216 p., 2023. ISBN: 9786150172217
3. **Buczkó, J.:** Szekérrel a pócsi Máriához: Hajdúdorogi és újfehértói katolikusok lovas szekeres zarándoklatai Máriapócsra. Buczkó József, Hajdúnánás, 92 p., 2020. ISBN: 9786158074162
4. **Buczkó, J.:** "Szállást adtunk hűséges, magyar véreinknek": Székely menekültek Hajdúnánáson 1916-1918. Hajdúnánás Város Önkormányzata, Hajdúnánás, 166 p., 2011. (Nánási füzetek, ISSN 0237-8132 ; 19.) ISBN: 9789638935106

Magyar nyelvű könyvrészletek (2)

5. **Buczkó, J.:** Egyházak, vallási közösségek, valamint a szakrális építészet emlékei Hajdúnánáson. In: Hajdúnánás története: a kezdetektől napjainkig. Szerk.: Bartha Elek; Csiszár Imre; Forisek Péter, Hajdúnánás Város Önkormányzata, Hajdúnánás, 441-475, 2023. ISBN: 9786158228916
6. **Buczkó, J.:** Harangok. In: Szabolcs-Szatmár-Bereg megye népművészete. Szerk.: Ratkó Lujza, Jósa András Múzeum, Nyíregyháza, 145-153, 2014. ISBN: 9789637220975

További közlemények

Magyar nyelvű könyvek (11)

7. **Buczkó, J.:** Istennek legszentebb ajándéka: A búza vetése és aratása Hajdúnánáson. Hajdúnánási Római Katolikus Egyházközség, Hajdúnánás, 209 p., 2024. ISBN: 9786150205366

8. **Buczkó, J.:** Kockaházak Hajdúnánáson. Móricz Pál Városi Könyvtár és Helytörténeti Gyűjtemény, Hajdúnánás, 215 p., 2022. (Nánási füzetek, ISSN 0237-8132 ; 35.) ISBN: 9786158215008
9. **Buczkó, J.:** Hagyományos méhészkedés Hajdúnánáson. Szerző, Hajdúnánás, 144 p., 2021. (Nánási füzetek, ISSN 0237-8132 ; 32.) ISBN: 9786150125992
10. **Buczkó, J.:** Háromhuta népi építészeti öröksége valamint emlék- és sírjelei. Háromhutáért Alapítvány, Háromhuta, 198 p., 2021. ISBN: 9786150098074
11. **Buczkó, J.:** A homokfutótól a gumis szekérig: Kocsikészítő kovácsok Hajdúdorogon. Mészáros Károly Városi Könyvtár, Hajdúdorog, 56 p., 2020. (Hajdúdorogi füzetek, ISSN 2498-5767 ; 25.) ISBN: 9786158064750
12. **Buczkó, J.:** Észnek hódol az érc: Ekekovács- és műlakatos mesterek Hajdúnánáson. Móricz Pál Városi Könyvtár és Helytörténeti Gyűjtemény, Hajdúnánás, 138 p., 2016. (Nánási füzetek, ISSN 0237-8132 ; 24.) ISBN: 9789631253030
13. **Buczkó, J.:** A hajdúnánási városháza. Móricz Pál Városi Könyvtár és Helytörténeti Gyűjtemény, Hajdúnánás, 48 p., 2014. (Nánási füzetek, ISSN 0237-8132 ; 21.) ISBN: 9789631201208
14. **Buczkó, J., Hadas, F.:** Akiknek még sír sem jutott: Hajdúnánásiak a "málenkij robot" poklában. Móricz P. Vár. Kvt. és Helytört. Gyűjt., Hajdúnánás, 175 p., 2014. (Nánási füzetek, ISSN 0237-8132 ; 22.) ISBN: 9789631203189
15. **Buczkó, J.:** Napkeleti származásunk őrzői: A magyar szürke marha az élő emlékezetben és családi fényképeken Hajdúnánáson. Hajdúnánás Város Önkormányzata, Hajdúnánás, 143 p., 2014. ISBN: 9789630885638
16. **Buczkó, J.:** "A hősök vére szenteli hazává a földet": A hajdúnánási Hősi Temető-, Hősi Emlékmű- és a Hősök Ligetének története. Hajdúnánás Város Önkormányzata, Hajdúnánás, 223 p., 2012. (Nánási füzetek, ISSN 0237-8132 ; 20.) ISBN: 9789638935113
17. **Buczkó, J.:** Jeles személyiségek Újfehértó múltjából. A 2004-es kiadás utánnyomása, Újfehértói Városi Múzeum, Újfehértó, 122 p., 2004. (Az újfehértói Városi Múzeum kiadványai, ISSN 1219-9613 ; 7.) ISBN: 9632161483

Magyar nyelvű könyvrészletek (2)

18. **Buczkó, J.:** Újabb adalékok a hajdúnánási zsidóság történetéhez.
In: Reformációs századok : Csohány János 90 éves. Szerk.: Kiss Endre József, Kazinczy Ferenc Társaság, Debrecen, 167-181, 2024. ISBN: 9786155784316
19. **Buczkó, J.:** Az emlékezés fonalán: Maghy Zoltán emlékezete Hajdúnánáson.
In: Ha valaki egyszer rám talál : Maghy Zoltán válogatott versei. Buczkó József és Vékony Gábor tanulmányával / Maghy Zoltán, Buczkó József, Vékony Gábor, Móricz Pál Városi Könyvtár és Helytörténeti Gyűjtemény, Hajdúnánás, 9-36, 2022, (Nánási Füzetek, ISSN 0237-8132 ; 33.) ISBN: 9786158074186

**DEBRECENI
EGYETEM**

**DEBRECENI EGYETEM
EGYETEMI ÉS NEMZETI KÖNYVTÁR**

H-4002 Debrecen, Egyetem tér 1, Pf.: 400
Tel.: 52/410-443, e-mail: publikaciok@lib.unideb.hu

Magyar nyelvű tudományos közlemények hazai folyóiratban (1)

20. **Buczkó, J.:** A "Nánási lakodalmás".

Honismeret. 53 (2), 14-21, 2025. ISSN: 0324-7627.

A DEENK a Jelölt által a Tudóstérbe feltöltött adatok bibliográfiai és tudományometriai ellenőrzését a tudományos adatbázisok és a Journal Citation Reports Impact Factor lista alapján elvégezte.

Debrecen, 2025.07.28.

